

УДК 657

JEL Classification: M11, M21, M41

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).75-86](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).75-86)**В. М. Савченко**, проф., канд. екон. наук*Херсонський державний аграрно-економічний університет, м. Кропивницький, Україна***І. В. Смірнова**, доц., канд. екон. наук**Н. В. Смірнова**, доц., канд. екон. наук*Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна*

Інформаційне забезпечення управління інноваційною діяльністю

Ефективність інноваційної діяльності обумовлена якістю інформаційного забезпечення управління. Тому адекватне облікове супроводження інноваційної діяльності та інформаційне забезпечення оцінювання її результатів є важливим фактором розвитку інноваційної діяльності. Мета написання статті полягає в дослідженні сутності термінів «інновації», «інноваційна діяльність», «інноваційні витрати» з метою інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю та відображення їх в системі рахунків бухгалтерського обліку.

Узагальнено підходи до розуміння терміну «інновація» як економічної категорії та як категорії бухгалтерського обліку. Доведено, що існує неоднозначність трактування інноваційної діяльності у законодавстві та фаховій літературі. Обґрунтовано, що саме нормативне визначення уможливує виокремлення об'єктів облікового спостереження як в частині інноваційних процесів, так і їх результатів, та має бути покладено в основу побудови системи обліку інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Запропоновано уточнення терміну «інновація» шляхом заміни терміну «використання» на термін «капіталізація».

Доведено, що з точки зору інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю, необхідно виокремлювати об'єкти облікового спостереження як в частині інноваційного процесу, так і його результатів. Здійснено групування та аналіз підходів щодо відображення інноваційних витрат на рахунках бухгалтерського обліку. Доведено, що в обліку мають бути розмежовані витрати інноваційної діяльності відповідно до капітального або поточного характеру. Результати інноваційної діяльності, які комерціалізуються і відповідно по яких отримано інноваційний продукт, доцільно обліковувати у складі необоротних матеріальних активів. Для підприємств, що спеціалізуються на впровадженні інновацій, придбані необоротні матеріальні активи, що утримуються для продажу та супроводження використання у замовників також доцільно обліковувати на спеціальних субрахунках другого порядку 12 «Необоротні матеріальні активи призначені для продажу».

інновація, інноваційна діяльність, інноваційні витрати, управління, інформаційне забезпечення, облік, капіталізація, комерціалізація, необоротні матеріальні активи

Постановка проблеми. Підвищення конкурентоздатності українських підприємств пов'язане в умовах світових глобалізаційних процесів з необхідністю здійснення інноваційної діяльності як фактору стабільного розвитку. У динамічному середовищі досягнення довгострокових цілей діяльності суб'єкта господарювання неможливе без постійного оновлення технологічних та управлінських процесів, асортименту продукції, товарів, робіт, послуг, а також пошуку нових можливостей.

Ефективність інноваційної діяльності, серед іншого, обумовлена якістю інформаційного забезпечення управління. Крім того вона потребує вимірювання. Відповідно, адекватне облікове супроводження інноваційної діяльності та інформаційне забезпечення оцінювання її результатів є важливим фактором розвитку інноваційної діяльності.

Інформаційне забезпечення охоплює сукупність первинних і зведених даних, організацію збереження накопиченої інформації, способи її подання та методи перетворень, правила організації банку даних, методики кодування та пошуку інформації. При цьому необхідно, щоб споживач отримував необхідну інформацію з мінімальними витратами на її підготовку. Без об'єктивної, достатньої та достовірної інформації, що повинна забезпечуватися насамперед системою бухгалтерського обліку, ефективно управляти інноваційними процесами на підприємстві неможливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тлумачення терміну “інновація” знаходимо у працях таких відомих економістів, як Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. [2], Барютін Л.С. [3], Павленко І.А. [23], Харів П.С. [31], Чорна М.В. і Глухова С.В. [32] та багатьох інших. Питанням обліку інноваційної діяльності присвячені праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як Авилкіна М. [1], Валуєв Б. [5], Кантаєва О. [13], Волошин І. [7], Гик В.В. [8], Грицай О. І. [10], Загородній А.Г. та Бойчук А.Б. [11], Грибовська Ю.М. [9], Ільченко О.О. [12], Ковальова О.М. [14], Корольова О.І. [16], Крупка Я.Д. [17], Левицька О.О. [18], Столярчук Н.М. [29], Фесенко А.Г. [30] тощо.

Проте, у фаховій літературі акцентують увагу на недостатності наукового обґрунтування методичних підходів до обліку інноваційної діяльності. Поширеним є підхід, за яким вважається, що одним із найбільших недоліків сучасного обліку інноваційної діяльності є відсутність єдиної системи облікових реєстрів і бухгалтерських рахунків для відображення витрат, доходів і результатів інноваційної діяльності.

Проблеми розробки методики обліку інноваційної діяльності, зокрема виокремлення об’єктів облікового спостереження, певною мірою обумовлені недостатністю відпрацювання термінологічного апарату та неоднозначністю трактування термінів «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність» «результати інноваційної діяльності», «витрати інноваційної діяльності».

На нашу думку, специфіка інноваційної діяльності різних суб’єктів господарювання обумовлена їх організаційними особливостями та цільовим спрямуванням такої діяльності. У цьому зв’язку вважаємо, що єдина система побудови облікових рахунків для підприємств є не тільки неможливою, але й недоцільною. Нам імпонує підхід Крупки Я.Д. [17] щодо застосування методу моделювання при формуванні системи обліку інноваційної діяльності. Саме цей метод має бути використаний суб’єктом господарювання при формуванні облікової політики в частині інноваційної діяльності за максимального врахування специфіки її організації та цільового характеру використання очікуваних інноваційних продуктів, зокрема, капіталізації чи комерціалізації інновацій. Цьому аспекту у фаховій літературі не приділяється належної уваги.

Отже, недосконалість науково-методичного супроводження та значна варіативність видів інновацій обумовлюють необхідність подальших розробок питань відображення в обліку інноваційної діяльності та її результатів.

Постановка завдання. Мета написання статті полягає в дослідженні сутності термінів «інновації», «інноваційна діяльність», «інноваційні витрати» з метою інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю та відображення їх в системі рахунків бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу. Класичною є концепція інновацій, сформована відомим економістом австрійського походження Йозефом Шумпетером, яка ґрунтується на ідеї «нових комбінацій». Важливим є те, що серед комбінацій, які загалом формують структуру інноваційного процесу, він виокремлював: випуск нового продукту або продукту нової якості; впровадження нового, досі невідомого конкретній галузі методу виробництва; проникнення на новий ринок збуту (відомий чи невідомий); отримання нових джерел сировини чи напівфабрикатів; організаційна перебудова, зокрема створення монополії чи її ліквідація. У подальших працях Й. Шумпетера термін «нова комбінація» замінено терміном «інновація», який і став науковою категорією [8, 11, 33].

Дослідження фахової та довідкової літератури дозволило узагальнити сучасні підходи до розуміння терміну «інновація» з метою обґрунтування об'єктів управління в системі обліку (таблиця 1).

Таблиця 1 – Підходи до розуміння терміну «інновація»

№	Напрямок	Автор	Визначення
1	За сутністю та відповідно до нормативної регламентації	Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English [34, с.670].	впровадження нових речей, ідей або методів
		Закон України «Про інноваційну діяльність» [26].	новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної
		Міжнародний стандарт «Керівництво Осло» [28].	введення у вживання будь-якого нового або значно покращеного продукту (товару або послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу у діловій практиці, організації робочих місць або внутрішніх зв'язках
2	З погляду суб'єкта господарювання та з урахуванням рівня узагальнення	Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. [2]	нове явище, новаторство або будь-яку зміну, яка вноситься суб'єктом господарювання у власну діяльність із метою підвищення своєї конкурентоспроможності, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках
		Павленко І.А. [23]	це впровадження новацій у вигляді нових технологій і послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, адміністративного, правового, комунікативного та іншого характеру
3	трактування як процесу результату діяльності	Харів П.С. [31]	результат інноваційної діяльності, відображений у вигляді наукових, технічних, організаційних чи соціально-економічних новинок, котрий може бути отриманий на будь-якому етапі інноваційного процесу
		Барютін Л.С. [3]	як результат творчого процесу у вигляді створених (або впроваджених) нових споживчих вартостей, застосування яких вимагає від осіб або організацій, які їх використовують, зміни звичних стереотипів діяльності і навичок
4	за цільовою спрямованістю процесу	Чорна М.В. та Глухова С.В. [32]	це адаптований до сучасних потреб зовнішнього середовища (здатний до подальшого “життя” і функціонування) та комерціалізований кінцевий результат (у вигляді ефекту) від впровадження наукових розробок зі створення принципово нових продуктів, методів, засобів, процесів, проєктів, систем тощо в сфері управління, організації, виробництва, який при повній реалізації на ринку приносить інноватору надприбуток
		Висоцька І.Б. [6]	цілеспрямований процес створення, розробки, впровадження та використання ідей з метою отримання економічної чи соціальної вигоди

Джерело: узагальнено та систематизовано авторами на підставі [8]

Узагальнення наведених підходів дозволило зробити висновок, що з точки зору оцінки підходів до трактування термінології при визначенні об'єктів обліку, важливими є підходи, які визначають необхідність врахування особливостей суб'єкта господарювання та рівня узагальнення, а також цільової спрямованості інноваційного процесу. Проте як у класичних, так і у сучасних працях не акцентується увага на виокремленні спрямування інновацій на капіталізацію чи комерціалізацію.

Сучасні науковці, що досліджують облікову проблематику, також акцентують увагу на необхідності уточнення категорії «інновація». Таблицею 2 узагальнено наявні трактування цієї категорії.

Таблиця 2 – Підходи до трактування терміну «інновація» як категорії бухгалтерського обліку

№	Напрямок	Автор	Визначення
1	Трактування як процесу	Словник з бухгалтерського обліку [4, с. 453].	вкладення коштів в економіку, що забезпечує зміну поколінь техніки і технології
		Крупка Я.Д. [17, с. 14].	творча діяльність, що охоплює сукупність технічних, технологічних, виробничих, комерційних, інформаційних та інших заходів, спрямованих на впровадження нововведення з метою досягнення економічного, соціального, науко-во-технічного ефекту та іншої вигоди
2	Трактування як результату	Волошин І. [7, с. 264].	новостворений і (або) вдосконалений продукт, який формується внаслідок нової комбінації виробничих факторів і (або) застосування первинних технологій або ж є результатом удосконалення організації виробництва чи збуту та відображає попит на науково-технічні знання у сфері задоволення споживчих потреб, який попри ризиковий характер призводить до економічного і (або) соціального ефекту
		Словник з бухгалтерського обліку [4, с. 453].	нова техніка, технологія, що є результатом досягнень науково-технічного прогресу. Розвиток винахідництва, поява піонерських і великих винаходів є істотним чинником інновації
		Кантаєва О.В. [13, с. 25].	інновація визначається як кінцевий результат інноваційного процесу, що отримав втілення у вигляді нової або удосконаленої продукції або технології
		Льченко О.О. [12, с. 7].	кінцевий результат інтелектуальної діяльності (наукових досліджень і розробок) у вигляді нового, або удосконаленого об'єкта (конкурентоспро-можної технології, продукції чи послуги), що якісно відрізняється від попереднього аналога
		Крупка Я.Д. [17, с. 14].	створення нової продукції або її поліпшення, запровадження нового або вдосконаленого виробничого процесу на підприємстві
		Микитюк П.П. [20, с. 27].	кінцевий результат науково-технічної діяльності по розробці, створенню та впровадженню нововведень у вигляді нового або вдосконаленого товару (послуги), технологій виробництва, техніки, методів організації та управління діяльністю підприємств, збуту продукції з метою підвищення конкурентоспроможності, досягнення економічно-го, соціального, екологічного, науково-технічного ефекту
Коменденко С.Н. [15, с. 12-13].	якісні зміни видів, форм і методів господарської діяльності, обумовлені зовнішніми причинами і внутрішніми можливостями та направленні на підвищення ефективності досягнення цілей організації		

Продовження таблиці 2

		Фесенко А.Г. [30, с. 20]	сам процес, а його матеріалізація, результат творчого процесу у виді нової продукції (техніки), технології, метода та ін.
		Гик В.В. [8]	кінцевий результат інноваційної діяльності, який ґрунтується на використанні досягнень науки, направлених на впровадження у виробництво та інші сфери діяльності нових споживчих цінностей у вигляді товарів, продукції, техніки, технологій, організаційних форм, здатних до задоволення конкретних потреб, забезпечуючи мінімізацію собівартості продукції (послуги) і тим самим підвищуючи конкурентні переваги підприємства
3	З урахуванням комерційного аспекту	Нестеров В.Н. [22, с. 30].	прибуткове використання ново-введень у виді нових технологій, продуктів, послуг, організаційно-технічних рішень виробничого, фінансового, комерційного або іншого характеру
		Левицька О.О. [18, с. 6].	сукупність заходів, спрямованих на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і появу на ринку нової конкурентоздатної продукції чи послуг

Джерело: узагальнено та систематизовано авторами на підставі [8]

Заслуговує на увагу висновок Рассихіної В.Є., яка в результаті дослідження етапів генезису трактування категорії «інновація», акцентує, що на сучасному етапі основою інновацій є кінцевий комерціалізований результат інноваційної діяльності, втілений у різних формах та сферах життєдіяльності людини та суспільства [27, с. 125].

Відповідно, з точки зору інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю, необхідно виокремлювати об'єкти облікового спостереження як в частині інноваційного процесу, так і його результатів. Стосовно спрямованості інноваційного процесу промислових підприємств, то не завжди існує можливість передбачити її капіталізацію або комерціалізацію. Для підприємств, що здійснюють виключно діяльність у сфері розробки та просування або просування інноваційних продуктів, така спрямованість є виключно комерціалізацією, що має бути враховано при формуванні облікової політики таких суб'єктів господарювання.

У законодавстві та фаховій літературі також має місце неоднозначність трактування інноваційної діяльності (табл. 3).

Таблиця 3 – Науково-методичні підходи до визначення поняття «інноваційна діяльність»

Автор, джерело	Визначення
Закон України «Про інноваційну діяльність» [26]	діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів
Закон України «Про інвестиційну діяльність» [25]	здійснюється для впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробничу і соціальну сфери
А.Г. Загородній [11]	Діяльність, спрямована на пошук можливостей інтенсифікації виробництва та задоволення суспільних потреб у конкурентоспроможних товарах і послугах завдяки використанню науково-технічного та інтелектуального потенціалу
С.В. Мочерний [21]	Вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи поліпшений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг
О.І. Корольова [16]	Діяльність у сфері формування нової та поповнення наявної сукупності виробничих та фінансових активів для отримання економічних переваг, які є невід'ємною складовою фінансово-господарської діяльності підприємств.
Ю.М. Грибовська [9]	Діяльність, спрямована на створення і впровадження нових технічних засобів виробництва, технологій та видів продукції, які б задовольнили запити споживачів.

Джерело: узагальнено на підставі [9]

Аналіз наведених тверджень дозволяє зробити висновок, що в основу побудови системи обліку інноваційної діяльності суб'єктів господарювання має бути покладено саме законодавче трактування, що уможливило виокремлення об'єктів облікового спостереження як в частині інноваційних процесів, так і їх результатів. Проте, на нашу думку, більш доцільним є уточнення трактування та заміна терміну «використання» на «капіталізацію».

Важливим об'єктом інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю та умовою вимірювання її ефективності є облік витрат інноваційної діяльності. Сучасні науковці приділяють увагу виокремленню складових, що можуть бути покладені в основу побудови аналітичного обліку. Зокрема, Столярчук Н. М. [29] пропонує підхід, за яким до складу витрат інноваційної діяльності в системі фінансового обліку відносяться витрати на дослідження та розробки, а також витрати на планування та виробництво інноваційного продукту. Науковець зазначає, що управлінська інформація може мати інший рівень аналітики. За іншим підходом об'єктом обліку є інноваційний проект з виокремленням статей витрат у відповідності до вимог П(С)БО 16 «Витрати» [12, с. 6].

Аналіз сутності цих підходів свідчить, що їх позитивним аспектом є безпосередній зв'язок між відображенням в обліку витрат та результатів інноваційної діяльності, проте не завжди інноваційна діяльність організована таким чином, що виконавці працюють над розробкою одного проекту та не завжди очікуваний результат реалізується. Тому застосування такого підходу потребує обліку загальнопромислових витрат інноваційної діяльності та їх розподілу, а також врахування організаційних особливостей суб'єкта інноваційної діяльності.

Як відомо, бухгалтерський облік спрямовується на інформаційне забезпечення управління в системі фінансового та управлінського обліку, а також на забезпечення потреб формування статистичної звітності. У цьому зв'язку важливим об'єктом статистичного спостереження є інноваційні витрати.

Нормативним документом, в якому наведено визначення терміну «інноваційні витрати», є Методика приведення механізму аналітично-статистичного спостереження стану інноваційного розвитку економіки у відповідність із стандартами Організації економічного співробітництва і розвитку та ЄС [24], якою інноваційні витрати трактуються як витрати, що пов'язані з інноваційною діяльністю, а саме:

- внутрішні дослідження та розробки;
- зовнішні дослідження та розробки;
- придбання машин та обладнання, пов'язаних з виробництвом інноваційних продуктів та процесів;
- придбання патентів та ліцензій, промислових зразків;
- навчання та маркетингові дослідження.

Вважаємо, що ці напрями мають бути враховані при розробці аналітичних рахунків обліку витрат інноваційною діяльністю.

Важливим також, на нашу думку, є підхід, за яким в обліку мають бути розмежовані витрати інноваційної діяльності (інноваційні витрати) відповідно до капітального або поточного «характеру» [14, 19]. Так, до інноваційних витрат капітального характеру відносять витрати, «пов'язані з впровадженням нових типів виробництв, нових технологій, виробничого обладнання, технічним переозброєнням виробництва, переоснащенням устаткування, придбанням та впровадженням авторських прав, об'єктів інтелектуальної власності», а поточного характеру «пов'язані з операційною діяльністю, у ході якої створюються безпосередньо інноваційні продукти та інноваційна продукція» Проте, на нашу думку, такий підхід не є

однозначним і потребує уточнення та подальшого обґрунтування в частині необхідності врахування напряму використання результату інноваційних витрат: комерціалізація або капіталізація.

Через різноманітність інноваційних процесів, їх специфіку, довгий термін впровадження інновацій між вченими-економістами виникають суперечки щодо відображення інноваційних витрат у бухгалтерському обліку. Відповідно до Типового плану рахунків для обліку витрат інноваційної діяльності можливо використовувати рахунки 15 «Капітальні інвестиції», 23 «Виробництво», субрахунок 941 «Витрати на дослідження і розробки». Можливості використання рахунків Типового плану представлено табл. 4.

Таблиця 4 – Групування підходів щодо відображення інноваційних витрат на рахунках бухгалтерського обліку

№	Зміст підходу	Типова кореспонденція рахунків
1	Здійснення інноваційних витрат у створення нових видів готової продукції	Із включенням до виробничої собівартості продукції: Д т 23 К-т 20, 22,661,65,13,372,631,685 включено в собівартість витрати, пов'язані з підготовкою й освоєнням виробництва нової продукції
2	Накопичення витрат на підготовку й освоєння виробництва нової продукції на рахунку 39 «Витрати майбутніх періодів»	Д -т 39 К-т 20, 22,661,65,13, 685 відображено виробничі витрати на підготовку й освоєння нових видів продукції; Д-т 23 К-т 39 часткове списання виробничих витрат майбутніх періодів на витрати
3	Ведення окремого балансового рахунку «Витрати на підготовку й освоєння нової продукції й виробництв»	За дебетом цього рахунку із кредиту різних рахунків протягом періоду освоєння продукції мають відображатися: витрачені матеріали, заробітна плата з нарахуваннями, амортизація основних засобів, надані послуги
4	Списання витрат на освоєння через застосування кошторисних ставок	Д-т 23 К-т 39 списано суму витрат на освоєння нової продукції за звітний період за кошторисною ставкою
5	Створення резерву забезпечення витрат інноваційної діяльності	Д-т 23. 91-94 К-т 474 створення резерву для фінансування витрат інноваційної діяльності, в тому числі соціальних, правових і кадрових інновацій; Д т 474 - К-т 20,22,23.661.65.372.631.685 списання витрат за рахунок раніше створеного резерву

Джерело: [16]

Вважаємо, що результати інноваційної діяльності, які комерціалізуються і відповідно по яких отримано інноваційний продукт, доцільно обліковувати у складі НМА. На нашу думку, з цією метою слушним є виокремлення аналітики у напрямку капіталізації або комерціалізації інновацій. Для підприємств, що спеціалізуються на впровадженні інновацій, придбані НМА, що передбачені для продажу та супроводження використання у замовників (наприклад, програмні продукти) також доцільно обліковувати на спеціальних субрахунках другого порядку 12 «НМА призначені для продажу».

Також у фаховій літературі має місце підхід, за яким пропонується відображення витрат на інноваційні процеси на окремому синтетичному рахунку 86 «Витрати на інноваційні процеси». За дебетом рахунку 86 «Витрати на інноваційні процеси» із кредиту різних рахунків протягом періоду освоєння продукції мають відображатися: витрачені матеріали, заробітна плата з нарахуваннями на неї, амортизація основних засобів, надані послуги тощо» [10].

На нашу думку, рахунки 8 класу призначені для обліку витрат за елементами, що унеможлиблює використання рахунку 86 для накопичення неоднорідних, багатоелементних витрат інноваційної діяльності. Проте підхід з використанням

транзитних управлінських рахунків можливо реалізувати для забезпечення формування звітності та з метою інформаційного забезпечення аналітичних процедур.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На сучасному етапі основою інновацій є кінцевий комерціалізований результат інноваційної діяльності, втілений у різних формах та сферах життєдіяльності людини та суспільства. Відповідно, з точки зору інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю, необхідно виокремлювати об'єкти облікового спостереження як в частині інноваційного процесу, так і його результатів. Стосовно спрямованості інноваційного процесу промислових підприємств, то не завжди існує можливість передбачити її капіталізацію або комерціалізацію. Для підприємств, що здійснюють виключно діяльність у сфері розробки та просування або просування інноваційних продуктів, така спрямованість є виключно комерціалізацією, що має бути враховано при формуванні облікової політики таких суб'єктів господарювання.

У законодавстві та фаховій літературі має місце неоднозначність трактування інноваційної діяльності. При цьому в основу побудови системи обліку інноваційної діяльності суб'єктів господарювання має бути покладено саме законодавче трактування, що уможливує виокремлення об'єктів облікового спостереження як в частині інноваційних процесів, так і їх результатів. Проте, на нашу думку, більш доцільним є уточнення трактування та заміна терміну «використання» на «капіталізацію».

Важливим об'єктом інформаційного забезпечення управління інноваційною діяльністю та умовою вимірювання її ефективності є облік витрат інноваційної діяльності. Важливим є підхід, за яким в обліку мають бути розмежовані витрати інноваційної діяльності (інноваційні витрати) відповідно до капітального або поточного «характеру». Вважаємо, що результати інноваційної діяльності, які комерціалізуються і відповідно по яких отримано інноваційний продукт, доцільно обліковувати у складі НМА. З цією метою слушним є виокремлення аналітики у напрямку капіталізації або комерціалізації інновацій. Для підприємств, що спеціалізуються на впровадженні інновацій, придбані НМА, що передбачені для продажу та супроводження використання у замовників (наприклад, програмні продукти) також доцільно обліковувати на спеціальних субрахунках другого порядку 12 «НМА призначені для продажу».

Зважаючи на мультिवаріантність організації інноваційних процесів та їх різну цільову спрямованість у суб'єктів господарювання є доцільним продовжувати дослідження з використанням методу моделювання у напрямку обґрунтування адресних рекомендацій з формування облікової політики в частині інноваційної діяльності.

Список літератури

1. Авилкіна М. Облік витрат на інновації: стан і напрями розвитку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 7. С. 44-52.
2. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: монографія. К. : КНЕУ, 2003. 394 с.
3. Барютин Л.С. и др. Основы инновационного менеджмента. Теория и практика: учебник. под ред. А.К. Казанцева, Л.Э. Миндели. 2-е изд. перераб. и доп. М. : ЗАО "Издательство "Экономика", 2004. 518 с.
4. Большой бухгалтерский словарь. Под ред. А.Н. Азрилияна. М. : Институт новой экономики, 1999. 574 с.
5. Валуев Б., Кантаєва О. Деякі питання обліку інноваційних витрат і джерел їх покриття: концептуальний аспект. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 12. С. 28–35.

6. Висоцька І.Б. Інноваційний чинник розвитку промисловості: автореф. дис... канд. наук. К., 2005. 21 с.
7. Волошин І. Визначення економічної сутності інновацій як об'єкта обліку і аналізу. *Економічний аналіз*. 2008. № 3 (19). С. 261-264;
8. Гик В.В. Поняття "інновація" як об'єкт бухгалтерського обліку. *Вісник ЖДТУ. Економічні науки*. № 3 (53). 2010. С. 56-58.
9. Грибовська Ю.М. Облік витрат на інновації: сучасний стан та перспективи розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. Випуск 23. 2018. С. 612-617.
10. Грицай О. І. Теоретичне визначення сутності поняття «витрати на інноваційні процеси». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2014. URL: http://asconf.com/rus/archive_view/53
11. Загородній А.Г., Бойчук, А.Б. Напрями удосконалення обліку витрат на інновації. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка": серія "Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку"*, 2012, 727, с. 309-313.
12. Ільченко О.О. Облік і аналіз витрат на інновації: управлінський аспект: автореф. дис... канд. наук. К., 2009. 24 с.
13. Кантаєва О.В. Бухгалтерський облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств: організація і методологія: Монографія. Житомир: ФОП Кузьмін Дн. Л., 2010. 424 с.
14. Ковальова О. М., Кірсанова В. В., Сухарева Т. О. Проблеми обліку інноваційної діяльності. *Вісник соціально-економічних досліджень : збірник наукових праць*. 2011. Вип. 41(2). С. 216-221.
15. Коменденко С.Н. Организация анализа и контроля инновационной деятельности хозяйствующего субъекта: Дис. канд. экон. наук. Воронеж, 2002. 204 с.
16. Корольова О.І. Облік витрат інноваційної діяльності: проблеми та перспективи розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. № 12\175. 2015. С. 62-65.
17. Крупка Я.Д. Варіанти обліку інноваційних процесів на підприємстві. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2006. № 5. С. 11-18
18. Левицька О.О. Облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств : автореф. дис. канд. наук. Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана". Київ : 2009. 20 с.
19. Мельничук І.В. Оцінка та облік інноваційних проектів та програм, які капіталізуються. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 2. С. 31 – 36.
20. Микитюк П.П. Аналіз інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств: Монографія. Тернопіль : Терно-граф, Тернопільський національний економічний університет. 2009. 304 с.
21. Мочерний С.В. Основи економічної теорії : підручник для вузів / за ред. С. В. Мочерного. Тернопіль : Гарнекс, 1993. 686 с.
22. Нестеров В.Н. Учет и анализ в системе управления издержками инновационной деятельности организации : дис. д-ра. экон. наук: 08.00.12. Казань. 2002. 422 с.
23. Павленко І.А. Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України: Монографія. К.: КНЕУ, 2007. 248 с.
24. Про затвердження Методики приведення механізму аналітично-статистичного спостереження стану інноваційного розвитку економіки у відповідність із стандартами Організації економічного співробітництва і розвитку та ЄС: Наказ Міністерства економіки України від 19.02.2010 р. № 160 [Електронний ресурс]. URL : <http://news.yurist-online.com/laws/14580/>
25. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.91 № 1561-ХІІ. Редакція від 20.10.2019, підстава - 155-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
26. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-ІV зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
27. Рассихина В.Є. Теоретико-методологічні проблеми визначення інновацій на сучасному етапі розвитку економіки України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 4, т.3. С. 124-129.
28. Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям / Совместная публикация ОЭСР и Евростата ; пер. «Центр исследований и статистики науки». 3-е изд. М., 2010. 107 с.
29. Столярчук Н. М. Об'єкти обліку і внутрішнього аудиту інноваційної діяльності. *Економіка АПК*. 2018. № 7. С. 55 — 63.
30. Фесенко А.Г. Учетно-аналитическое обеспечение управления затратами и финансированием инновационной деятельности: Дис. канд. экон. наук. Сургут, 2003. 195 с.
31. Харів П.С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів. Тернопіль : "Економічна думка", 2003. 326 с.

32. Чорна М.В., Глухова С.В. Дослідження сутності поняття “інновація” та його сучасних особливостей. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 1. С. 154-158.
33. Ющак Ж.М. Особливості обліку витрат інноваційної діяльності. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2014. Вип. 3 (30). С. 449-457.
34. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English редакцій Sally Wehmeier, 6-те видання, Oxford University Press, 2003. 1540 с.

References

1. Avylkina, M. (2009). Oblik vytrat na innovatsii: stan i napriamy rozvytku [Accounting for innovation costs: status and directions of development]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt - Accounting and auditing*, 7, 44-52.
2. Antoniuk, L.L., & Poruchnyk, A.M., & Savchuk, V.S. (2003). Innovatsii: teoriia, mekhanizm rozrobky ta komertsializatsii [Innovations: theory, mechanism of development and commercialization]. K. : KNEU.
3. Bariutyn L.S. y dr. (2004). Osnovy innovatsyonnoho menedzhmenta. Teoriya y praktyka [Fundamentals of innovation management. Theory and practice]. M. : ZAO “Yzdatelstvo “Ekonomyka”.
4. Azrylyan, A.N. (Eds.). (1999). Bolshoi bukhhalterskyi slovar [Large accounting dictionary]. M. : Ynstytut novoi ekonomyky, 574 s.
5. Valuiev, B., & Kantaieva, O. (2009). Deiaki pytannia obliku innovatsiinykh vytrat i dzherel yikh pokryttia: kontseptualnyi aspekt [Some issues of accounting for innovation costs and sources of their coverage: the conceptual aspect]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt - Accounting and auditing*, 12, 28–35.
6. Vysotska, I.B. (2005). Innovatsiinyi chynnyk rozvytku promyslovosti [Innovative factor of industrial development]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv.
7. Voloshyn, I. (2008). Vyznachennia ekonomichnoi sutnosti innovatsii yak obiekta obliku i analizu [Defining the economic essence of innovation as an object of accounting and analysis]. *Ekonomichnyi analiz - Economic analysis*, 3 (19), 261-264.
8. Hyk, V.V. (2010). Poniattia “innovatsiia” yak ob'ekt bukhhalterskoho obliku [The concept of "innovation" as an object of accounting]. *Visnyk ZhDTU. Ekonomichni nauky - Bulletin of ZhSTU. Economic sciences*, 3 (53), 56-58.
9. Hrybovska, Yu.M. (2018). Oblik vytrat na innovatsii: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Accounting for innovation costs: current status and development prospects]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky. Mykolaivskyi natsionalnyi universytet imeni V.O. Sukhomlynskoho - Global and national economic problems. Mykolayiv National University named after V.O. Sukhomlinsky*, 23, 612-617.
10. Hrytsai, O. I. (2014). Teoretychne vyznachennia sutnosti poniattia «vytraty na innovatsiini protsesy» [Theoretical definition of the essence of the concept of "costs of innovation processes"]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika» - Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic*. URL: http://asconf.com/rus/archive_view/53
11. Zahorodniy A.H., & Boichuk, A.B. (2012). Napriamy udoskonalennia obliku vytrat na innovatsii [Areas for improving the cost of innovation]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politekhnika”: seriia “Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku” - Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic": series "Management and Entrepreneurship in Ukraine: Stages of Formation and Problems of Development"*, 727, 309-313.
12. Il'chenko, O.O. (2009). Oblik i analiz vytrat na innovatsii: upravlins'kyj aspekt [Accounting and analysis of innovation costs: management aspect]. *Extended abstract of candidat'es thesis*. Kyiv.
13. Kantaieva, O.V. (2010). Bukhhalterskyi oblik i analiz innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv: orhanizatsiia i metodolohiia [Accounting and analysis of innovation activities of enterprises: organization and methodology]. Zhytomyr: FOP Kuzmin Dn. L.
14. Kovalova, O.M., & Kirsanova, V.V., & Sukhareva T.O. (2011). Problemy obliku innovatsiinoi diialnosti [Problems of accounting for innovation]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen : zbirnyk naukovykh prats - Bulletin of socio-economic research: a collection of scientific papers*, 41(2), 216-221.
15. Komendenko, S.N. (2002). Orhanyzatsiia analiza y kontrolia ynovatsyonnoi deiatelnosti khoziaistvuushcheho sub'ekta [Organization of analysis and control of innovative activity of the business entity]. *Candidate's thesis*. Voronezh.
16. Korolova, O.I. (2015). Oblik vytrat innovatsiinoi diialnosti: problemy ta perspektyvy rozvytku [Accounting for innovation costs: problems and prospects for development]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini - Formation of market relations in Ukraine*, 12\175, 62-65.
17. Krupka, Ya.D. (2006). Varianty obliku innovatsiinykh protsesiv na pidpriemstvi [Options for accounting for innovation processes in the enterprise]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt - Accounting and auditing*, 5, 11-18.
18. Levytska, O.O. (2009). Oblik i analiz innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv [Accounting and analysis of innovation activities of enterprises]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv.

19. Melnychuk, I.V. (2011.) Otsinka ta oblik innovatsiinykh proektiv ta prohram, yaki kapitalizuiusia [Evaluation and accounting of innovative projects and programs that are capitalized]. *Oblik i finansy APK - Accounting and finance of agro-industrial complex*, 2, 31 – 36.
20. Mykytiuk, P.P. (2009). Analiz investytsiino-innovatsiinoi diialnosti pidpriemstv [Analysis of investment and innovation activities of enterprises]. Ternopil : Terno-hraf, Ternopilskiy natsionalnyi ekonomichnyi universytet.
21. Mochernyi, S.V. (1993). Osnovy ekonomichnoi teorii [Fundamentals of economic theory: a textbook for universities]. Ternopil : Tarneks.
22. Nesterov, V.N. (2002). Uchet y analiz v systeme upravleniya yzderzhkamy ynnovatsyonnoi deiatelnosti orhanyzatsyy [Accounting and analysis in the cost management system of innovation activities of the organization]. *Doctor's thesis*. Kazan.
23. Pavlenko, I.A. (2007). Innovatsiine pidpriemnytstvo u transformatsiinii ekonomitsi Ukrainy [Innovative Entrepreneurship in the Transformational Economy of Ukraine]. Kyiv: KNEU.
24. Nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 19.02.2010 r. № 160 «Pro zatverdzhennia Metodyky pryvedennia mekhanizmu analitychno-statystychnoho sposterezhennia stanu innovatsiinoho rozvytku ekonomiky u vidpovidnist iz standartamy Orhanizatsii ekonomichnoho spivrobotnytstva i rozvytku ta YeS» [Order of the Ministry of Economy of Ukraine from 19.02.2010 № 160 «On approval of the Methodology for bringing the mechanism of analytical and statistical monitoring of the innovative development of the economy in accordance with the standards of the Organization for Economic Cooperation and Development and the EU»]. Retrieved from <http://news.yurist-online.com/laws/14580/>
25. Zakon Ukrainy «Pro investytsiinu diialnist» vid 18.09.91№ 1561-XII. Redaktsiia vid 20.10.2019, pidstava - 155-IX. [Law of Ukraine «On investment activity» of 18.09.91№ 1561-XII. Edited on October 20, 2019, basis - 155-IX]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
26. Zakon Ukrainy «Pro innovatsiinu diialnist»vid 04.07.2002 № 40-IV zi zminamy i dopovnenniamy [Law of Ukraine «On innovation activity» of 04.07.2002 № 40-IV with changes and additions]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
27. Rassykhina, V.Ie. (2009).Teoretyko-metodolohichni problemy vyznachennia innovatsii na suchasnomu etapi rozvytku ekonomiky Ukrainy [Theoretical and methodological problems of identifying innovations at the present stage of development of Ukraine's economy]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu - Bulletin of Khmelnytsky National University*, 4, 3, 124-129.
28. Rukovodstvo Oslo. Rekomendatsyy po sboru y analyzu dannykh po ynnovatsiyam [Oslo Guide. Guidelines for the collection and analysis of data on innovation]. (2010). *Sovmestnaia publikatsyia OЭСR y Evrostata - OECD and Eurostat joint publication*. M.
29. Stoliarchuk, N.M. (2018). Obiekty obliku i vnutrishnoho audytu innovatsiinoi diialnosti [Objects of accounting and internal audit of innovation]. *Ekonomika APK - Economics of agro-industrial complex*, 7, 55-63.
30. Fesenko, A.H. (2003). Uchetno-analytycheskoe obespechenye upravleniya zatratamy y fynansyrovanyem ynnovatsyonnoi deiatelnosti [Accounting and analytical support for cost management and financing of innovation activities]. *Candidate's thesis*. Surhut.
31. Khariv, P.S. (2003). Innovatsiina diialnist pidpriemstva ta ekonomichna otsinka innovatsiinykh protsesiv [Innovative activity of the enterprise and economic evaluation of innovative processes]. Ternopil : “Ekonomichna dumka”.
32. Chorna, M.V., & Hlukhova, S.V. (2009). Doslidzhennia sutnosti poniattia “innovatsiia” ta yoho suchasnykh osoblyvostei [Research of the essence of the concept of "innovation" and its modern features]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu - Bulletin of Khmelnytsky National University*, 1, 154-158.
33. Iushchak, Zh.M. (2014).Osoblyvosti obliku vytrat innovatsiinoi diialnosti [Features of accounting for innovation costs]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu - Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis*, 3 (30), 449-457.
34. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English edited by Sally Wehmeier. (2003), 6th edition, Oxford University Press, 1540.

Vera Savchenko, Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Kherson State Agrarian and Economic University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Iryna Smirnova, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Nadiya Smirnova, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Information Support of Innovation Activity Management

The effectiveness of innovation is due to the quality of information management. Therefore, adequate accounting support of innovation activities and information support for the evaluation of its results is an important factor in the development of innovation activities. The purpose of writing the article is to study the essence of the terms "innovation", "innovation activity", "innovation costs" for the purpose of information support of management of innovative activity and their reflection in the system of accounting.

Approaches to understanding the term "innovation" as an economic category and as a category of accounting are generalized. It is determined that there is ambiguity in the interpretation of innovation activity in legislation and professional literature. It is substantiated that the normative definition allows the separation of accounting objects both in terms of innovation processes and their results, and should be the basis for building a system of accounting for innovation activities of economic entities. It is proposed to clarify the term "innovation" by replacing the term "using" with the term "capitalization".

It is proved that from the point of view of information support of innovation activity management, it is necessary to single out the objects of accounting observation both in terms of the innovation process and its results. The grouping and analysis of approaches to the reflection of innovation costs in the accounts was carried out. It is substantiated that the costs of innovation activity should be differentiated in the accounting according to the capital or current nature. The results of innovation activities, which are commercialized and according to which the innovative product is obtained, it is advisable to take into account as part of non-current tangible assets. For enterprises specializing in the implementation of innovations, purchased non-current tangible assets held for sale and support of use from customers should also be recorded in special sub-accounts of the second order 12 "Non-current tangible assets are for sale".

innovation, innovation activity, innovation costs, management, information support, accounting, capitalization, commercialization, non-current tangible assets

Одержано (Received) 24.02.2022

Прорецензовано (Reviewed) 11.03.2022

Прийнято до друку (Approved) 30.05.2022

УДК 338.2

JEL Classification: O33, C52

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8\(41\).86-92](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2022.8(41).86-92)

О.О. Смірнов, канд. екон. наук

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Ефективність використання економічної діагностики у визначенні конкурентоспроможності підприємства на ринку

Економічна діагностика є одним із основних інструментів менеджменту для аналізу ефективності діяльності підприємства та оцінки його конкурентоспроможності на ринку. Він охоплює широкий спектр методів, включаючи моделювання, симуляцію та емпіричне застосування. Економічна діагностика дає змогу керівництву приймати стратегічні рішення, визначати ризики під час швидких економічних змін, створювати контрольні показники та контролювати продуктивність з часом, а також визначати можливості для покращення.

Визначено, що економічна діагностика – це широка сфера досліджень, присвячена тому, як у суспільстві приймають економічні рішення та спрямована на розуміння глибинних причин неефективності ринку, пасток бідності та інших спостережуваних проявів систематичної нерівності. Визначено, що при проведенні аналізу конкурентоспроможності підприємства необхідно ретельно і систематично оцінювати та ідентифікувати для більш ефективного використання економічної діагностики. Зазвичай, при цьому неналежна увага приділяється плануванню конкурентоспроможності підприємства та формуванню його конкурентних переваг на ринку.

Доведено що планування конкурентоспроможності здійснюється з використанням результатів діагностики в певній галузі, а сама діагностика передбачає оцінювання наявного рівня конкурентоспроможності та порівняння його із плановими показниками. Доведено що підприємства які використовують діагностику, економлять гроші та час, приймають більш точні рішення та краще розуміють своє фінансове становище. Фактично, кількісна оцінка бізнес-моделі та розуміння того, де підприємство знаходиться на ринку, може допомогти уникнути ризиків в майбутньому. Доведено, що існує декілька основних підходів до застосування терміну «економічна діагностика». Один розглядає його як процес збирання та аналізу даних з метою виявлення проблем у бізнесі. Інший вважає, що такий